

v osviti [The use of artificial intelligence in education]. *Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*. Issue 59. pp. 14–22. [in Ukrainian].

2. Dotsenko, I.O. (2017). Aktualni problemy uprova-dzhennia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u vyshchii osviti [Actual problems of implementation of information and communication technologies in higher education]. *Mining Bulletin: scientific and technical collection*. Issue 102. Kryvyi Rih, pp. 117–120. [in Ukrainian].

3. Yak shtuchnyi intelekt dopomahaie vchyty inozemni movy [How artificial intelligence helps to learn foreign languages]. *BBC News Ukraine*. Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cw0p8xjy5qko> [in Ukrainian].

4. Daniel Zhang, Raymond Perrault (2021). “The AI Index 2021 Annual Report,” AI Index Steering Committee, Human-Centered AI Institute, Stanford University, Stanford, CA, March. p. 110 [in English].

5. E-Lingo Language System. Available at: <https://www.e-lingo.eu/> [in English].

6. Gardner, H. *Multiple Intelligences*. New Horizons, completely revised and updated. New York: Basic Book [in English].

7. The Importance of Artificial Intelligence in Education for All Students. *Language Magazine*. Available at: <https://www.languagemagazine.com/2023/05/31/the-importance-of-artificial-intelligence-in-education-for-allstudents/>.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2024

УДК 796.011.1:008-027.542

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.320566>

Максим Медве, викладач фізичної культури

Фахового коледжу

Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

Арпад Візавер, директор Спортивно-оздоровчого центру

Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

Дора Коврей, доктор філософії,

старший викладач кафедри педагогіки, психології, початкової,

дошкільної освіти та управління закладом освіти,

Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ФЕНОМЕН ТА НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Стаття розкриває фізичну культуру як феномен та невід'ємну частину національної культури. Акцентовано увагу на тому, що цей феномен є багатограним і має глибокі історичні корені, тісно пов'язаний з усіма аспектами сучасного життя, сприяє фізичному здоров'ю і, тим самим, – формує національну культуру, об'єднує людей та зміцнює дух нації. Схарактеризовано ключові поняття дослідження і надано класифікацію цінностей фізичної культури в системі професійної підготовки вчителя фізичного виховання. Автори переконані, що фізична культура є невід'ємною частиною національної культури, оскільки відображає національні особливості, традиції та звичаї, сприяє формуванню національної свідомості, патріотизму, збереженню культурної спадщини тощо.

Ключові слова: особистість; культура; виховання; фізична культура; фізичне виховання; здоров'я; здоровий спосіб життя.

Лит. 12.

Maksym Medve, Lecturer of Physical Education of the

Vocational College,

Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakoczi II

Arpad Vizaver, Director of the Sports and Recreation Center of the

Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakoczi II

Dora Kovrei, Doctor of Science (Philosophy),

Senior Lecturer of the Pedagogy, Psychology, Primary,

Preschool Education and Management of Educational Institutions Department,

Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakoczi II

PHYSICAL EDUCATION AS A PHENOMENON AND AN INTEGRAL PART OF NATIONAL CULTURE

The authors have described physical education as a phenomenon and an integral part of national culture. It has been emphasized that this phenomenon is multifaceted and has deep historical roots, is closely connected with all aspects of modern life, promotes physical health and, thus, shapes national culture, unites people and strengthens the spirit of the nation. It is also unquestionable that physical culture develops such important personality traits as discipline,

perseverance, endurance, team spirit, and sports achievements and victories are an expression of patriotic feelings and national unity. The relevance of the problem under research is enhanced by the fact that in 2017 the concept of "national sport" was introduced into the national legislation, which is defined as "a sport based on the national and cultural traditions of Ukraine". The key concepts of the research have been characterized and the classification of physical culture values in the system of professional training of physical education teachers has been presented. The authors believe that physical culture is really one of the most important factors affecting the health of the nation, and its role in preserving and promoting human health is invaluable. Physical culture is an integral part of national culture, as it reflects national characteristics, traditions and customs, contributes to the formation of national consciousness, patriotism, preservation of cultural heritage, etc. It performs important functions (social, cultural, health, etc.), is a recognized tool for educating the younger generation, shaping a healthy lifestyle, which is fundamental to maintaining and improving the health of the nation, and therefore preserving a healthy gene pool. We are convinced that the development and promotion of physical culture is one of the priority tasks of our state and educational system, which cares about the health and well-being of its citizens.

Keywords: *personality; culture; education; physical culture; physical education; health; healthy lifestyle.*

Постановка проблеми. Фізична культура – це багатогранний феномен, який має глибокі історичні корені, тісно пов'язаний з усіма аспектами сучасного життя, сприяє фізичному здоров'ю, формуючи тим самим національну культуру, об'єднуючи людей та зміцнюючи дух нації. Вагомість цього феномена посилюється увагою державного рівня. Так, у Законі України "Про фізичну культуру і спорт" наголошено, що "державна політика у сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на засадах: визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напрямку гуманітарної політики держави; визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя; визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави; забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності; утвердження етичних та моральних цінностей фізичної культури і спорту та ін." [4].

Беззаперечним є також факт, що через фізичну культуру формуються такі вагомі риси характеру особистості, як дисциплінованість, наполегливість, витривалість, командний дух, а спортивні досягнення і перемоги є вираженням патріотичних почуттів і єднання нації. Актуальність досліджуваної проблеми посилюється тим, у вітчизняне законодавство у 2017 р. було введено поняття "національний вид спорту", яке визначене як "вид спорту, заснований на національно-культурних традиціях України" [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти фізичного виховання як педагогічного процесу вивчали Г. Васянович, Ю. Васьков, О. Вацеба, М. Герцик, М. Дутчак, Т. Круцевич, В. Лисяк, Л. Сущенко та ін. Проблеми збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління присвячено праці В. Білик, Е. Вільчківського, Т. Єрмакової, Л. Корінчик, В. Оржеховської, В. Шутенко, О. Яременко

та ін. Аналіз вітчизняних наукових студій показав вагомість і багатоаспектність феномена фізичної культури, що зумовлює необхідність посилення уваги до нього з боку науковців і практиків.

Мета статті – обґрунтувати феномен фізичної культури як невід'ємної частини національної культури.

Вклад основного матеріалу. Дослідження феномена фізичної культури потребує характеристики поняття "культура". Так, культура (від лат. cultura – виховання, освіта, розвиток), згідно із трактуванням С. Гончаренка, – це "сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності; це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (школи, вузи, клуби, музеї, театри, творчі спілки, товариства тощо)" [3, 182]. Водночас під культурою автор розуміє "рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності" [3, 182].

Фізична культура у Фармацевтичній енциклопедії визначається як "сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людиною в процесі суспільно-історичної практики, що характеризує досягнутий рівень у розвитку суспільства на кожному конкретному етапі" [10]. Відповідно до Закону України "Про фізичну культуру і спорт" фізична культура – це "діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя. Фізична культура має такі напрями: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація" [4].

Фізична культура визначається С. Гончаренком як "частина культури суспільства, що включає систему фізичного виховання та сукупність спе-

ціальних наукових знань і матеріальних засобів, необхідних для розвитку фізичних здібностей людини, зміцнення її здоров'я” [3, 345]. Фізична культура органічно об'єднує громадську, особисту гігієну, гігієну праці й побуту, широко використовує сили природи, виховує правильний режим праці й відпочинку. Її виховання розпочинається ще у ранньому віці в родині, дитячих яслах і садках, де дітей залучають до активної участі в рухливих іграх, прищеплюють їм гігієнічні навички та ін. Вагомого значення фізичній культурі надається у закладах загальної середньої освіти, де уроки проводять кваліфіковані вчителі фізичного виховання [3, 345].

Згідно з логікою дослідження, звернімося до поняття “фізичне виховання”, розглянувши передовсім зміст дефініції “виховання”, що є його вагомою складовою.

Як зазначає Г. Карпенчук, виховання як термін “спочатку вживалося у значенні “оберігати” (виховувати) дитя від небезпеки – хвороби, каліцтва, смерті, шкідливого впливу” [6, 7]. Л. Сущенко поняття “виховання” розуміє як “процес, що веде до формування засобами педагогічного впливу високої культури особистості відповідно до вимог наступного етапу розвитку світової спільноти” [9, 39]. Аналізуючи педагогічну літературу дослідниця приходять до висновку, що термін “виховання” використовується у значеннях:

– “широкому соціальному, коли йдеться про виховний вплив на людину всього суспільства й усієї дійсності, яка містить у собі не лише позитивну спрямованість, а й конфлікти та суперечності; тут особистість може не тільки формуватися під впливом соціального середовища, а й деформуватися, або, навпаки, загартовуватися у боротьбі з труднощами, робити саму себе;

– широкому педагогічному, коли мається на увазі виховання в діяльності шкіл, технікумів, інститутів та інших закладів, де персонал керується педагогічною теорією та її практичними, методичними рекомендаціями;

– вузькому педагогічному, коли виховання є цілеспрямованою виховною діяльністю педагога (наприклад, класного керівника в школі), щоб досягти певної мети в колективі учнів;

– гранично вузькому, коли педагог або батьки розв'язують конкретну індивідуальну проблему виховання або перевиховання” [9, 38–39].

Напрямом фізичної культури, згідно із Законом України “Про фізичну культуру і спорт”, є фізичне виховання різних груп населення. Він “пов'язаний з процесом виховання особи, набуттям нею відповідних знань та умінь з використання рухової активності для всебічного розвитку, оздоровлення та забезпечення готовності до професійної діяльності та активної участі в суспільному житті” [4].

Доцільно зауважити, що у вітчизняних наукових студіях існують різні підходи до визначення поняття “фізичне виховання”. Так, Ю. Васьков пояснює дефініцію “фізичне виховання” як “формування певної системи ставлення школярів до особистого здоров'я, як соціальну цінність, розуміння необхідності їх розвитку та вдосконалення, формування системи ставлення до цінностей фізичної культури, до знань і вмінь” [1]. Зі свого боку, М. Герцик та О. Вацеба переконані, що “фізичне виховання” – це “спеціально організований процес всебічного розвитку фізичних і моральних вольових здібностей, формування і розвитку життєво важливих рухових навичок і умінь людини” [2].

Вагомим для нас є визначення поняття “фізичне виховання” Т. Круцевич, яка розуміє його як “спеціалізований педагогічний процес цілеспрямованого систематичного впливу на людину фізичними вправами, силами природи, гігієнічними факторами з метою зміцнення здоров'я, розвитку фізичних якостей, удосконалення морфологічних і функціональних можливостей, формування і поліпшення основних життєво важливих рухових навичок, умінь і зв'язаних з ними знань, забезпечення готовності людини до активної участі в суспільній, виробничій діяльності і культурному житті, а також задоволення потреби людини в руховій активності” [7]. Це, на думку авторки, – “процес управління адаптивним функціонуванням організму здорової людини” [7].

Як зазначено у цільовій комплексній програмі “Фізичне виховання – здоров'я нації” (далі – Програма), “фізичне виховання у освітньо-виховній сфері як складова частина загальної системи освіти має закласти основи забезпечення та розвитку фізичного і морального здоров'я, комплексного підходу до формування розумових і фізичних якостей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя і професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів і форм фізичного удосконалення, безперервності цього процесу тощо” [11]. Основними принципами змін у фізичному вихованні учнівської і студентської молоді у системі освіти, згідно з Програмою, є: “формування в учнівської молоді потреби у зміцненні здоров'я засобами фізичної культури і спорту; розроблення і реалізація ефективного дидактичного наповнення змісту фізичного виховання у закладах освіти; збільшення обсягу рухової активності дітей, учнів і студентів залежно від психофізіологічної потреби в рухах; підвищення якості навчального процесу з фізичного виховання; забезпечення процесу фізичного виховання висококваліфікованими кадрами; забезпечення процесу фізичного виховання у системі освіти сучасними науково-методичними ком-

плексами; удосконалення матеріально-технічного забезпечення та ін.” [11].

Т. Круцевич акцентує увагу на тому, що зміст процесу фізичного виховання містить такі основні завдання:

- зміцнення здоров'я, підвищення рівня життєдіяльності, протидії організму несприятливим факторам зовнішнього середовища;

- підвищення функціональних можливостей організму до безпечного рівня, розвиток рухових умінь, навичок і якостей;

- повідомлення знань в області фізичної культури і навчання прикладному їх використанню у вдосконаленні свого організму;

- формування мотиваційних установок на фізичний розвиток і духовне самовдосконалення людини;

- формування світогляду, етичне і моральне виховання [7, 82].

Актуальною є запропонована І. Іванієм класифікація цінностей фізичної культури в системі професійної підготовки вчителя фізичного виховання. Згідно з позицією дослідника, група суспільних цінностей – це все те, що “накопичено соціумом для фізичного вдосконалення людини, організації здоров'язберігаючого середовища (форми і засоби формування престижності фізичної культури у соціумі; різновиди фізичних вправ і вправлення, які відображають специфіку реалізації рухових дій; методики профілактики захворювань, реабілітації здоров'я, оздоровлення; досвід організації фізичної активності)” [5, 15]. Автор уважає, що названа група цінностей, в значній мірі, визначає форми організації навчання фізичної культури. До групи особистісних цінностей І. Іваній відносить все те, що “привласнене особистістю з метою формування, зміцнення, збереження, реабілітації здоров'я за умови гармонійного існування з оточуючим середовищем; знання, вміння, навички: які пов'язані з безпечною і здоров'язберігаючою поведінкою в оточуючому середовищі; сприяють формуванню культури тіла, культури рухів, культури здоров'я, культури манер і поведінки; формують мотивацію на власне зростання, поліпшення показників, станів; дозволяють розробку і виконання індивідуальних програм оздоровлення, вдосконалення; формують професійно-педагогічні інтереси, потреби, світогляд тощо” [5, 15].

Фізична культура є важливим фактором збереження здоров'я нації. Відповідно, погоджуємося з В. Шутенко, що здоров'я як феномен, поєднує фізичну, психічну (розумову), соціальну (суспільну) та духовну сфери здоров'я. Усі зазначені складові діють одночасно, є тісно пов'язаними, залежними одна від одної, а їх інтегрований вплив визначає стан здоров'я людини. Зокрема, фізична сфера – це “правильне функціонування організму і

кожної із його систем, одним із показників якого є фізичний розвиток – сукупність морфологічних і функціональних показників організму, що дозволяють визначити запас його фізичних сил, витривалості і працездатності” [12]. Термін “здоров'я” нерозривно пов'язаний з поняттям “здоровий спосіб життя”, яке визначається В. Оржеховською як “форма повсякденного життя, яка відповідає гігієнічним правилам, розвиває адаптивні можливості організму, сприяє успішному відновленню, підтримці і розвитку його резервних можливостей, повноцінному виконанню особистістю соціально-психологічних функцій” [6]. Враховуючи вищезазначене, фізична культура справді є одним з найважливіших факторів, що впливають на здоров'я нації, а її роль у збереженні та зміцненні здоров'я людей – неоціненна.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, фізична культура є невід'ємною частиною національної культури, оскільки відображає національні особливості, традиції та звичаї, сприяє формуванню національної свідомості, патріотизму, збереженню культурної спадщини тощо. Вона виконує вагомі функції (соціальну, культурну, оздоровчу та ін.), виступає визнаним інструментом виховання підростаючого покоління, формування здорового способу життя, що є основоположним для збереження та зміцнення здоров'я нації, а отже, і для збереження здорового генофонду. Переконані, що розвиток і пропагування фізичної культури становить одне із пріоритетних завдань нашої держави, системи освіти, які дбають про здоров'я і благополуччя своїх громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васьков Ю.В. Добір і конструювання теоретичного компонента змісту фізкультурної освіти в середній загальноосвітній школі: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. Харків, 1996. 24 с.
2. Герцик М.С., Вацеба О.М. Вступ до спеціальностей галузі “Фізичне виховання та спорт”: навчальний посібник. Львів: Українські технології, 2002. 232 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Закон України “Про фізичну культуру і спорт”. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 14. С. 80.
5. Іваній І.В. Фізична культура як феномен розвитку соціокультурної компетентності майбутнього вчителя фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 4. С. 13–17.
6. Карпенчук Г.С. Теорія і методика виховання: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1997. 304 с.
7. Круцевич Т.Ю. Предмет і зміст теорії і методики фізичного виховання: лекція для студентів, аспірантів та слухачів підвищення кваліфікації, викладачів фізичного виховання. Київ: НУФВС, 2001. 25 с.

8. Оржеховська В.М. Стратегія педагогіки здорового способу життя. *Педагогіка і психологія*, 2006. № 4. С. 20–28.

9. Сущенко Л.П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : дис.... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2003. 650 с.

10. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/373/fizichna-kultura>

11. Цільова комплексна програма “Фізичне виховання – здоров’я нації”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963a/98#Text>

12. Шутенко В.І. Аксиологічні аспекти формування духовного здоров’я підлітків. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2013. Вип. 17 (2). С. 486–494.

REFERENCES

1. Vaskov, Y.V. (1996). Dobir i konstruyuvannya teoretychnoho komponenta zmistu fizykulturnoyi osvity v seredniy zahalnoosvitniy shkoli [Selection and construction of the theoretical component of the content of physical education in a secondary general education school]. *The abstract of Candidate's thesis*. Kharkiv State Pedagogical University named after G.S.Skovoroda. Kharkiv, 24 p. [in Ukrainian].

2. Hertsyk, M.S. & Vatsaba, O.M. (2002). Vstup do spetsialnostey haluzi “Fizychno vykhovannya ta sport”: navchalnyi posibnyk [Introduction to the specialties of the field “Physical Education and Sports”]. Textbook. Lviv: Ukrainian Technologies, 232 p. [in Ukrainian].

3. Goncharenko, S. (1997). Ukrayinskyi pedahohichnyy slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv, 376 p. [in Ukrainian].

4. Zakonu Ukrayiny “Pro fizychnu kulturu i sport” [Law of Ukraine “On Physical Culture and Sports”]. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), Vol. 14, p. 80 [in Ukrainian].

5. Ivaniy, I.V. (2014). Fizychna kultura yak fenomen rozvytku sotsiokulturnoyi kompetentnosti maybutnoho vchytel

lya fizychnoho vykhovannya [Physical culture as a phenomenon of the development of sociocultural competence of a future physical education teacher]. *Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*. Vol. 4, pp. 13–17. [in Ukrainian].

6. Karpenchuk, G.S. (1997). Teoriya i metodyka vykhovannya [Theory and methods of education]. Textbook. Kyiv, 304 p. [in Ukrainian].

7. Krutsevich, T.Yu. (2001). Predmet i zmist teorii i metodyky fizychnoho vykhovannya [Subject and content of the theory and methods of physical education]. *Lecture for students, postgraduates and students of advanced training, teachers of physical education*. Kyiv, 25 p. [in Ukrainian].

8. Orzhekhovska, V.M. (2006). Stratehiya pedahohiky zdorovoho sposobu zhyttya [Strategy of pedagogy of a healthy lifestyle]. *Pedagogy and Psychology*, Vol. 4, pp. 20–28. [in Ukrainian].

9. Sushchenko, L.P. (2003). Teoretyko-metodolohichni zasady profesiynoyi pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannya ta sportu u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodological principles of professional training of future specialists in physical education and sports in higher educational institutions]. *Doctor's thesis*. Kyiv, 650 p. [in Ukrainian].

10. Farmatsevtichna entsyklopediya [Pharmaceutical Encyclopedia]. Available at: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/373/fizichna-kultura> [in Ukrainian].

11. Tsilova kompleksna prohrama “Fizychno vykhovannya – zdorovya natsiyi” [Targeted comprehensive program “Physical Education – Health of the Nation”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963a/98#Text> [in Ukrainian].

12. Shutenko, V.I. (2013). Aksiolohichni aspekty formuvannya dukhovnoho zdorovya pidlitkiv [Axiological aspects of the formation of the spiritual health of adolescents]. *Theoretical and methodological problems of raising children and students*. Vol. 17(2), pp. 486–494. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.12.2024

“Той, хто з дитинства знає, що праця є закон життя, хто в юності зрозумів, що хліб добувається тільки в поті чола, той здатний до подвигу, тому що в потрібний день і годину у нього знайдеться воля його виконати і сили для цього”.

Жюль Верн
французький письменник

“Ти не можеш змінити напрямок вітру, але завжди можеш підняти вітрила, щоб досягти своєї мети”.

Оскар Уайльд
ірландський поет, драматург

“Даруй світло – і птьма щезне сама”.

Еразм Роттердамський
голландський теолог та мислитель

